

Grup de treball: Escolarització i inclusió educativa

Document de suport

Aquest és un document de suport per potenciar el debat en el marc del grup de treball. No l'heu d'entendre, per tant, com un avançament de les mesures, propostes i conclusions, a les quals volem arribar per consens durant el treball en grup de les Jornades.

El Decret 39/2011, de 29 d'abril, que regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics (BOIB núm. 67, 5-5-2011), diu al seu preàmbul:

«(...) La resposta educativa adequada a tots els alumnes es concep a partir del principi d'inclusió i s'entén que únicament d'aquesta manera es garanteix el desenvolupament de tots ells, s'afavoreix l'equitat i es contribueix a una cohesió social real. L'atenció a la diversitat és una necessitat que abraça totes les etapes educatives i tots els alumnes. És a dir, es tracta de tenir en compte la diversitat dels alumnes com a principi, i no com a mesura que correspon a les necessitats d'uns quants. No obstant això es té en compte que hi ha determinats alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu pel fet de presentar necessitats educatives especials, per dificultats d'aprenentatge, per altes capacitats intel·lectuals, per haver-se incorporat tard al sistema educatiu o per condicions personals o d'història escolar (...) És necessari atendre la diversitat dels alumnes i contribuir de manera equitativa als nous reptes i a les dificultats que aquesta diversitat genera. Es tracta que tots els centres sostinguts amb fons públics assumeixin el seu compromís social amb l'educació, facin una escolarització sense exclusions i desenvolupin processos d'ensenyament-aprenentatge adaptats als grups i als alumnes, sempre dins els principis d'autonomia pedagògica. A canvi, tots els centres sostinguts amb fons públics han de rebre de les diverses administracions els recursos materials i humans necessaris per complir les seves tasques (...)».

Què entenem per atenció a la diversitat? A qui es considera alumnes amb NESE?

Es considera atenció a la diversitat el conjunt d'accions i mesures educatives (generals, ordinàries i específiques) per donar resposta a les necessitats educatives de **tots els alumnes** perquè puguin assolir els objectius i competències bàsiques de les diverses etapes educatives, i per facilitar-los l'accés i la permanència en el sistema educatiu.

Segons el decret 39/2011, en l'article 19, (d'acord amb el Decret 67/2008) es consideren alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE) els que requereixen una intervenció educativa que transcendeix l'atenció ordinària perquè presenten:

- a. Necessitats educatives especials (NEE) derivades d'una discapacitat, de trastorns greus de conducta o emocionals o de trastorns generalitzats de desenvolupament que requereixen, durant un període d'escolarització o durant tota l'escolarització, determinats suports i atencions educatives específiques.
- b. Dificultats específiques d'aprenentatge causades per trastorns de l'aprenentatge, trastorns per dèficit d'atenció, amb hiperactivitat o sense, i trastorns greus del llenguatge oral.
- c. Altes capacitats intel·lectuals
- d. Un desfasament curricular de dos cursos o més per condicions personals greus de salut o derivades de factors socials, econòmics, culturals, geogràfics o ètnics.
- e. Una incorporació tardana al sistema educatiu.

És important tenir en compte les NESE en el procés d'escolarització?

Sí. «La segregació escolar és un perill, no solament des del punt de vista de la igualtat d'oportunitats educatives, sinó també des de la perspectiva de l'erosió de la cohesió social i comunitària. Els processos d'estigmatització de centres i col·lectius poden desencadenar processos de rebuig social o ètnic, que es deriven únicament de la concentració de situacions de dificultat».

Es pot limitar la llibertat de les famílies en el procés d'escolarització?

En termes jurídics, la sol·licitud perquè els fills es matriculin en un centre determinat és una preferència («un interès legítim», en termes jurídics) que està subordinada als criteris de planificació educativa i a les mesures compensatòries que fixa l'Administració. En concret, sostingut pels poders públics no és un dret absolut, perquè la mateixa llei introdueix limitacions a l'hora de triar un centre sempre que hi hagi més demanda que oferta de places per a la racionalització dels recursos públics que ha de fer l'Administració.

Quin és el moment clau per poder insistir en la idea de la inclusió?

En el procés d'adscripció i admissió d'alumnes als centres docents sostinguts amb fons públics (públics i concertats) que sota el principi d'equitat i igualtat d'oportunitats distribueix els alumnes NESE uniformement a tots els centres.

És l'única possibilitat d'insistir-hi?

No. En aquests moments cal fer referència al procés d'escolarització com a moment clau per a l'educació inclusiva, però hi ha altres actuacions, fins i tot més importants i efectives, encara que a llarg termini.

- Programar actuacions específiques de sensibilització per implicar tota la comunitat en una escola inclusiva. Sensibilització i orientació a les famílies i en la necessitat d'educar els fills en la inclusió i respecte a la diversitat.

- Desenvolupament d'un currículum inclusiu.
- Dotar els centres educatius perquè puguin organitzar-se com a escoles inclusives i d'atenció a la diversitat. On es treballin els hàbits i estratègies que potenciïn l'educació inclusiva, el diàleg sobre la diferència i la diversitat (l'educació inclusiva és un mitjà fonamental per aprendre a ser i aprendre a viure junts). Compromís dels centres educatius amb pràctiques educatives inclusives (com un procés de canvi i millora contínua), amb transformació i millora del centre, respecte generar igualtat d'oportunitats i equitat per a tots els alumnes.
- Crear una xarxa de centres que treballin l'educació inclusiva i l'atenció a la diversitat.

Quins són els agents responsables del procés d'escolarització que afavoreixen la idea d'inclusió?

- La Conselleria d'Educació en els seus diferents serveis, però especialment el Servei d'Escolarització del Departament de Planificació i centres.
- Els ajuntaments (el model de ciutat pot influir decisivament en el procés d'escolarització).
- Els òrgans de participació de la comunitat educativa (CEIB, CEM, Consell Escolar Municipal, Mesa de mares i pares, etc.).
- Les famílies

Avantatges i dificultats de la distribució equilibrada d'alumnat amb NESE

AVANTATGES:

1. Cohesió social, igualtat d'oportunitats.
2. Evita la concentració d'alumnes amb NESE en escoles concretes.
3. Els centres educatius són un reflex de la diversitat de la ciutat.
4. Els alumnes viuen i conviuen amb diferents realitats socioculturals.
5. Oportunitat, per als infants i joves, de conèixer altres entorns de la ciutat més enllà del barri on viuen.
6. Atenció educativa més bona del conjunt dels alumnes.
7. Atenció més bona als infants amb NESE.
8. Més places per als centres públics (repartiment equitatiu pública / concertada).
9. Evita que les escoles dels barris amb més població nouvinguda siguin les úniques que tenen alumnes nouvinguts.

DIFICULTATS:

1. La distribució dificulta, en alguns casos, la relació entre les famílies i les escoles.

2. La gestió tècnica del procés.
3. Els constants canvis socials que dificulten la sistematització dels processos.
4. La conscienciació que el cost econòmic d'aquest treball és baix en relació amb les necessitats que sorgirien si no es fes.
5. La consolidació d'un sistema de finançament estable.
6. Els beneficis socials són a llarg termini i difícils de visualitzar.
7. El desconeixement general del projecte i de la seva filosofia de fons.
8. La lluita contra els apriorismes provocats per la manca d'informació.
9. La manca de consens unànime amb el model de la distribució entre tots els agents educatius.
10. La distància entre el domicili i l'escola afecta la mobilitat i el transport, la participació dels infants i les seves famílies.

Hi ha idees falses en relació a la idea d'inclusió i al procés d'escolarització guiat amb aquesta idea marc?

Sí. No és cert que la segregació escolar sigui un mer reflex de la segregació urbana contra la qual la política educativa pot fer ben poca cosa. La segregació escolar és sempre superior a la urbana i això ens mostra que hi ha un marge important d'acció per a la política educativa.

No és cert que la política educativa municipal no pot fer res perquè no té competències en aquest camp.

Hi ha dificultats afegides en el procés d'inclusió?

Sí. El context de crisi econòmica i de retallades accentua sens dubte els processos de segregació escolar, en gran manera perquè les administracions dediquen menys recursos a polítiques d'acompanyament i a polítiques de suport a l'escolarització com són el transport escolar i les beques de menjador.

Què s'hi pot fer? - catàleg de bones praxis -

- (...)“Polítiques proactives d'informació a les famílies. Tots els municipis estudiats segueixen intensament polítiques d'informació a tota la població. Així, s'informa sobre característiques i costos dels diferents centres, sobre els drets d'elecció i els drets associats al procés d'escolarització, sobre els mecanismes de participació, etc. Una bona política d'informació serveix de base per canalitzar la demanda per assegurar una distribució equilibrada de l'alumnat en situació de risc educatiu (...).” (Bonafant:2012)
- Definició de models de zonificació escolar socialment heterogenis. Exemple: el nou model de zonificació es basa en un criteri fonamental: assegurar l'heterogeneïtat social a les zones, de manera que es pugui estimular l'heterogeneïtat social a les escoles. Sobre la base d'aquest

criteri, no hi ha cap zona educativa que es correspongui estrictament amb la divisió dels districtes de la ciutat.

- El nou model estableix «àrees d'excepció» a les àrees frontereres, perquè l'amplitud de les zones no comprometi el principi de proximitat. És a dir, cada zona disposa d'algunes àrees d'excepció en què les famílies que hi viuen no només tenen màxima prioritat per accedir a les escoles de la seva zona, sinó, també, a alguns centres que els queden molt prop tot i que pertanyin oficialment a una altra zona.

Problema: les famílies no trien les escoles que concentren molt alumnat NESE, amb la qual cosa es converteixen en guetos, en qualsevol cas, estimular projectes innovadors podria fer que aquestes escoles siguin atractives INTERVENCIIONS FOCALITZADES

- Bones polítiques de detecció d'alumnat amb NESE, amb implicació del servei d'escolarització, els serveis socials municipals i els equips d'atenció primerenca i orientació educativa, així com també el Servei d'atenció i valoració precoç. Amb criteris definits clars per accedir al dictamen d'alumne amb NESE com són la precarietat econòmica, la vulnerabilitat social i el desconeixement del català en la família. Caldria un acompanyament personalitzat durant tot el procés de matriculació a les famílies a les qual faci falta. A partir de totes les entrevistes personalitzades, s'elabora una llista de possibles infants amb NESE que cal equilibrar al màxim entre els centres del municipi.

Problema: amb els alumnes NESE que arriben un cop iniciat el curs. La política de reserva de places no es manté durant tot el curs, la qual cosa provoca concentració d'aquests alumnes en els centres de menys demanda inicial.

- Acords sobre la reserva de places, quantitat, tipologia i durada.
- Polítiques intenses d'acompanyament per a alumnat amb facilitat de desplaçament amb el transport públic i ajudes per accedir a serveis de menjador i d'activitats extraescolars i de reforç.
- (...) “Sistemes d'adscripcions que trenquin la possible reproducció entre primària i secundària de centres segregats. Un dels perills de reproducció de la segregació escolar és la creació de sistemes d'adscripció primària-secundària entre centres gueto o entre centres amb alumnat benestant. La creació d'adscripcions «creuades» (centre gueto amb centre no gueto) (...)” (Bonal:2012)
- (...) “Intervencions focalitzades. Estratègies *magnet*. Alguns ajuntaments posen en marxa iniciatives interessants dirigides a atraure població «atípica» a algunes escoles. Projectes educatius al voltant de la música, la pintura, els idiomes o la ciència en centres poc desitjats per la població poden constituir un factor d'atracció per a les famílies que acostumen a partir del barri per evitar els centres amb més concentració d'alumnat immigrant (...)”. (Bonal: 2012) Els projectes d'innovació educativa s'inspiren en les *Magnet Schools* (escoles imant), un model de funcionament d'escola pública implantat als Estats Units a finals dels anys seixanta i principis dels setanta, encara vigent. És un projecte d'escola que es planteja com a eina per eliminar la segregació escolar i

amb una clara voluntat de garantir un equilibri ètnic i social de l'alumnat. Aquests centres tenen tres característiques bàsiques:

- Un currículum específic en arts, ciències i tecnologia o matemàtiques.
 - L'objectiu d'atraure estudiants més enllà de la seva zona escolar.
 - La diversitat ètnica i social com a propòsit explícit.
- Escolarització equilibrada. Sovint, la planificació educativa abasta iniciatives vinculades al Pla Educatiu d'Entorn, mesures d'acompanyament i d'informació a les famílies, projectes d'innovació pedagògica en els centres més desfavorits, programes de lluita contra l'absentisme escolar i un llarg etcètera.
 - Reforç i mesures als centres on encara es concentri un nombre alt de famílies en situació de risc social amb incorporació, en aquests centres, d'altres professionals de l'educació i mediació social. És important analitzar el paper de les famílies en l'àmbit educatiu per entendre que en la majoria de casos els infants NESE tenen darrera famílies amb dificultats (econòmiques, culturals, emocionals, legals, ...) i que és necessari un seguiment de les mateixes per garantir la igualtat d'oportunitats de l'alumnat.
 - Polítiques educatives de foment d'atenció a la primera infància, amb l'atenció primerenca com a estratègia per a la inclusió amb la prevenció, detecció i intervenció de situacions d'exclusió social i educativa.

Referències:

BONAL, X. (director) et al (2012). "Municipis contra la segregació escolar. Sis experiències de política educativa local". Barcelona: Fundació Jaume Bofill.